

Az ön-fölülmúlásról²⁹⁰

„Az igazság akarása” – így nevezitek azt, ti legbölcsebb bölcsek, mi úz benneteket és felszítja vágyatok?

Hogy minden létező elgondolható legyen – ennek akarása: így nevezem akaratotokat *én!* 975

Elgondolhatóvá akartok *tenni* immár minden létezőt:²⁹¹ mert hogy máris elgondolható, azt jó okkal kétlitek.

Ámde ti lebírájátok majd, ha török, ha szakad! Így akarja akaratotok. Hogy sima legyen és urának ismerje el a szellemet; hogy tükre legyen és 980

Ez hát minden akaratotok, ti legbölcsebb bölcsek: a hatalom akarása;²⁹² akkor is, ha jóról és gonoszról szól beszédetek, és felbecsli, mi értékes, mi nem.

Meg akarjátok teremteni a világot elébb, hogy legyen mi előtt térdre borulnotok: ez néktek a végső remény és a végső részegülés. 985

A sokaság persze, mely bölcsesség híján való – olyan, akár a folyam, melyen sajka ring tova: a sajkában pedig ott ülnek ünnepi maskarában mind az értékek becslései.

A keletkezés folyamára löktétek akaratotokat és értékeiteket; a hatalom régtől való akarását árulja el nékem, mit hisz jónak és gonosznak a sokaság. 990

Magatok voltatok, ti legbölcsebb bölcsek, kik ilyen utasokkal népe-

sítettétek be ezt a sajkát, és pompával és büszke nevekkel láttátok őket el – ti, és uralkodó akaratotok! 995

Sajkátokat elragadja immár a folyam: el *kell* ragadnia. Mit sem számít, ha megtörve habzik a hullám, s haragja mindent a sajka-élnek ellenébe vet!

Nem a folyam hoz veszedelmet reátok, ti legbölcsebb bölcsek, nem ő vet véget annak, mi jó és gonosz tinéktek: hanem amaz akarat maga, a hatalom akarása – a kimeríthetetlen, nemző élet-akarat. 1000

Ámde hogy megértsetek szavam jóról és gonoszcól: mondok még egyet-mást néktek az életéről is, meg arról, milyen az mind, mi él.

Annak fürkésztem nyomát, mi él, s azért lettem a legkisebb és legnagyobb utak vándora, hogy megtudjam, miféle ő. 1005

Százszoros tükörben fogtam fel tekintetét, midőn ajkait lezárta: hogy szemét szóra bírjam legalább. És szemének volt is hozzám szava.

Ámde mindenütt, hol csak előre leltem, meghallottam az engedelmesség szavát. Minden élő engedelmes.

A második pedig ez: más fog parancsolni annak, ki önmagának engedelmeskedni képtelen. Ilyen mind, mi él. 1010

A harmadik pedig, amit hallottam, ez: hogy nehezebb a parancsolás, mint az engedelmeskedés.²⁹³ És nem csupán, mert a parancsoló viseli terhét mindnek, mi engedelmes, és egykönnyen összeroskadhat terhe alatt: ÷ 1015

Kísértés és kockázat tűnt föl nékem minden parancsolásban; és midőn parancsol, mindig önmagát teszi kockára az élő.

De még hogyha csak magamagának parancsol is: parancsolása akkor is árat követel. Úgy kell, hogy bírja és bosszulója és áldozata legyen saját törvényeinek. 1020

Hogy is van ez? – kérdeztem magam. – Mi indítja engedelmességre az élő és parancsolásra, és hogy engedelmeskedjék parancsolva is?*

Ti legbölcsebb bölcsek, halljátok hát szavam! Komolyan vegyétek fontolóra hát, nem maga az élet-e az, minek szívébe hatoltam, és nem a szíve gyökeréig jutottam-e! 1025

← I:1137

A hatalom akarására letem mindenütt, hol csak előre akadtam; és hogy úr akar lenni, ezt találtam még a szolga akaratában is.

Hogy az erősebbnek szolgáljon a gyöngébb – erre indítja akarata, mely uralkodni akar a még gyöngébb fölött: ez az egyetlen gyönyör, melyről le nem mondana.

Amiként pedig a kisebb odaadja a nagyobbak magát, hogy gyönyörre és hatalomra tegyen szert a legkisebb fölött: éppúgy adja magát oda a legnagyobb is, a hatalomért kockára téve – az életet.

Ez odaadása a legnagyobbaknak, hogy kockázat legyen és veszély, és kockavetés életre-halálra.

Ahol pedig feláldozás van és szolgálat és szerelmes tekintetek: ott is az uralkodásnak akarata van. Rejtektutakon lopódkodik ott a gyöngébb a várba, és szívébe a hatalmasabbnak – és hatalmat lop magának.

Emezt a titkot pedig maga az élet árulta el nékem: „Íme – monddotta –, az vagyok én, aminek mindétig fölül kell múltnia önmagát. *

Ti persze nemző akaratnak mondjátok ezt, avagy ösztönnek nevezitek, mely valami célra, avagy a magasba, avagy a távolba, avagy a sokféleségre tör: ámde mindez egy és egyetlen titok.

Inkább a bukás, mintsem hogy lemondjak erről az Egyről; és bizony mondom, hol alábukás van és levelek hullása, lám, ott élet áldozza fel magát – a hatalomért!

Mert kell, hogy harc legyen és keletkezés és cél és ellentmondása a célnak: ő, aki akaratomat kifürkészi, bizonytalannal kifürkészi azt is, micsoda görbe utakra kényszerül! *

Bármit is teremtek, és bárhogy is szeretem – ellenségévé kellennem mihamar, és ellenségévé szeretetemnek is: így akarja akaratom.

És te magad is, megismerés embere, ösvénye és lábnyoma vagy csupán akaratomnak: bizony mondom, az én hatalomra törő akaratom lépdel a te igazságra törő akaratodnak lábain!²⁹⁴

Az igazságot persze igencsak elhibázta az, ki a »lét akarásának« szavával vette célba: nincs ilyen akarat!²⁹⁵

Mert: ami nincs, nem bír akarni; ami pedig létezik, hogy akarhatna létre jönni még!²⁹⁶

Csak ahol élet van, ott van akarat is: csakhogy nem élet-akarat, hanem – így tanítom én – a hatalom akarása!

Sok van, mi becsesebb az élő előtt, mint maga az élet; ámde a becsülésből magából – a hatalom akarása szól! * †

Így tanított engem egykoron az élet: és ebből fejtem meg néktek szívetek titkát is, ti legbölcsebb bölcsek.

Bizony mondom néktek: nincs, mi múlhatatlan – se jó, se gonosz! Magából kell önmagát mindétig fölülmúltnia.

Értékeitek meg jóról és gonoszról szóló szavaitok – csupa erőszak, ti értékek fölbecslői; és ez a szeretet, mely bennetek lapul, lelketeknek csillogása, reszketése és túlcordulása ez.

Ámde hatalmasabb erő fakad értékeitekből és új fölülmúlás: tojás és tojánhéj egyként széttörik azon.

Aki pedig teremtet kell legyen jóban és gonoszban: bizony mondom, megsemmisítő kell legyen az elébb, ki összezúz értékeket.

A legfőbb gonosz így hát a legfőbb jóhoz tartozik: ez pedig a jó, amely teremtet. –

Szóljunk hát róla, ti legbölcsebb bölcsek, még hogyha rossz is talán. Rosszabb, ha hallgatunk; minden elhallgatott igazság méreggel telik,²⁹⁷

És törjön csak össze mindaz, mi igazságainkon – méltán összetörhet! Egynémely ház bizony még építőjére vár!

Így szólt Zarathustra.

9.

„A természet szerint” akarnátok *élni*?* Ő ti, nemes sztoikusok, szavak micsoda csalárdsága ez! Gondolatok csak el egy olyan lényt, amilyen a természet, mértéktelenül pazarló, mértéktelenül közönyös, szándék és kímélet nélküli, könyörület és igazságosság nélküli, termékeny és sivár, ám bizonytalan is, magát a közönyt gondolatok el mint hatalmat – hát hogyan *élhetnétek* e közöny szerint? Élni – hát nem éppen annyit jelent, hogy másnak-lenni-akarni, mint ez a természet? Hát nem értékelés, előnyben-részesítés, méltánytalanság, határoltóság, nem a különbözőség akarása-e az élet? S ha feltesszük, hogy a „természet szerinti életet” követelő imperativusotok annyit tesz, mint „az élet szerint élni” – hogy volnátok képesek *nem* így tenni? Minek elvet csinálni abból, amik vagytok és lennetek kell? – Igazából egészen más a helyzet: miközben révülten színlelitek, hogy törvénytek kánonját* a természetből olvassátok ki, valami egészen fonák dologra törtök, ti különös mutatványosok és önámítók! Büszkeségeitek a természetnek, még a természetnek is a ti morálotokat, a ti ideálotokat akarja előírni és bekebelezettni vele, azt követelitek tőle, hogy a „sztoa szerint” legyen természet, s azt szeretnétek, ha minden létezés csakis a ti képmásotok szerinti létezés lehetne – mint a sztoicizmus roppant és örök felmagasztosulása és mindent átfogóvá általánosodása! Az igazság iránti minden szeretettel kényszerítitek magatokat, hogy a természetet oly hosszan, oly makacsul, oly hipnotikus-mereven nézzétek *hamisan*, vagyis sztoikusán, míg már nem vagytok képesek másként látni, – s végül még valami feneketlen gőg azt a tébolydai reményt is sugallja nektek, hogy *mivel* ti tudtok magatokon zsarnokoskodni – a sztoikus annyi, mint önmaga zsarnoka –, a természet is enged zsarnokoskodni magán: hiszen nem egy *darab* természet maga a sztoikus is?... Régi, örök történet ez: ami annak idején megesett a sztoikusokkal, megesik ma is, mihelyt valamely filozófia elkezd hinni magában. Mindig a maga képmására teremti a világot, nem tehet másként; a filozófia maga ez a zsarnoki ösztön, a hatalom akarásai közt a legszellemibb, a „világ teremtésének”, a *causa primának** az akarása.

10.

Az a buzgalom és finomság, azt is mondhatnám: ravaszság, amellyel ma Európában mindenfelé „a valóságos és a látszólagos világ” problémáját szorongatják, az embert gondolkodásra és fűlelésre készíti; s aki itt csakis „az igazság akarását” hallja a háttérből, egyebet semmit, az bizonyosan nem a legélesebb hallásnak örvend. Kivételes és ritka esetekben lehet, hogy valóban része van benne az igazság efféle akarásának, valamiféle kicsapongó és kalandor merészségnek, a feladott metafizikus hadállás becsvágyának, amely még mindig többre becsül egy maroknyi „bizonyosságot” egy szekélderéknyi szép lehetőségnek; a lelkiismeretnek akár olyan puritán* fanatikusi is akadhatnak, akik halálos ágyukat szívesebben vetik meg a biztos semmin, mint a bizonytalan valamin. Ám ez nihilizmus*, s a kétségek közt hanyódo, halálra fáradt lélek jele: bármily bátran fessenek is egy ilyen erény taglejtései. Az erősebb, élettelibb, az életre még szomjúhozó gondolkodóknál azonban mintha másképp állna a dolog: miközben állást foglalnak a látszat „ellen”, s azt a szót, hogy „perspektivikus”, már góggal

a természet szerint élni: a Zénón (kb. i. e. 336–264) görög filozófus által alapított úgynevezett sztoikus iskola szerint az emberi élet célja: önmagunkkal (= emberi természetünkkel) összhangban élni. Követője, Kleanthész ezt úgy egészítette ki: a természettel összhangban élni (*Sztoikus etikai antológia*. Vál. Steiger Kornél. Bp., 1983. 198. o.)

kánon: többjelentésű szó. Itt: zsinórmérték, alapszabály.

causa prima: első ok, ősök (latin)

puritán: eredetileg angol protestáns vallási irányzat a 16–17. században (a korai kereszténységhez való visszatérés jelszavával); később átvitt értelemben: szigorú erkölcsű, szerény életmódú ember.

nihilizmus: Turgenyev *Apák és fiúk* című regénye (1862) nyomán elterjedt kifejezés minden érték, értelem, cél és norma tagadására. Nietzsche-nél az életellenes akarat csúcspontja, az európai kultúra végső sorsa. Ugyanakkor: az általa célba vett „minden értékek átértékelése” maga is nihilizmusként jelenik meg a hagyományos erkölcs felől nézve – innen a fogalom kétértelműsége.

affektus: a filozófia története során sokféleképp használt fogalom. Szűkebb értelemben érzelmi állapot, kedélymozgás, tágabban ide sorolják az akarati tevékenységeket is.

teleologikus: a dolgok mibenlétét és viselkedését célszerűségükkel magyarázó elv.

szenzualizmus: ismeretelméleti irányzat, amely szerint a megismerés egyedüli forrásai az érzékek. A latin *sensualis* – érzékelési szóból.

eddig a földön kivívtak. – De ennél is tovább kell lépnünk, s hadat kell üzennünk magának az „atomista szükségletnek” is, amely még mindig éli vészterhes utóéletét, olyan területeken, ahol senki sem sejtí, ama nála is hírhedtebb „metafizikai szükségletnek” hasonlóan – hadat kell neki üzennünk, késhegyre menő, kíméletlen háborút: – mindenekelőtt annak a másik és még vészterheesebb atomisztikának kell véget vetnünk, amelyet a kereszténység tanított a legjobban és a legtovább, a *lélekatomisztikának*. Hadd jelöljük e szóval azt a hitet, amely a lelket valami megsemmisíthetetlennek, öröknek, oszthatatlannak veszi, mint valami monádot, mint egy atomot: *ezt* a hitet kell kiirtani a tudományból! Köztünk szólva, egyáltalában nem szükséges, hogy eközben „a lélektől” magától is megszabaduljunk, s lemondjunk az egyik legősibb és legtiszteletreméltóbb hipotézisről: ahogy az a naturalisták ügyetlenkedései közt megesik; akik alighogy „a lélekhez” nyúlnak, mindjárt el is veszítik. De a lélekhipotézis új megfogalmazásai és finomításai előtt az út nyitva áll: s az olyan fogalmaknak, mint „halandó lélek”, „lélek mint szubjektum-sokság”, „lélek mint ösztönök és affektusok” közös építménye”, mostantól polgárjoga lehet a tudományban. Amikor az új pszichológus véget vet annak a babonának, amely eddig szinte trópusi bujasággal tenyészte körül a lélek képzetét, természetesen egyfajta új pusztaságba és új bizalmatlanságba taszította magát – könnyen lehet, hogy a régi pszichológusoknak kellemesebb és vidámabb dolguk volt –: ugyanakkor azonban *kitalálásra* ítéltnek tudja magát – és, ki tudja? talán *találásra* ítéltnek. –

13.

A fizioológusoknak jól meg kellene gondolniuk, helyes-e az önfenntartási ösztönt tenni meg egy organikus lény alapvető ösztönének. Bármí, ami eleven, mindenekelőtt az erejét akarja szabadjára engedni – élni nem más, mint a hatalom akarása –: az önfenntartás csupán közvetett és leggyakoribb *következményeinek* egyike. – Röviden, itt is, mint mindenütt, vigyázat a *fölösleges teleologikus* elvekkkel!* – amilyen az önfenntartás ösztöne is (melyet Spinoza következtelenségének köszönhetünk). Így parancsolja ugyanis a módszer, melynek lényegében elv-takarékosságnak kell lennie.

14.

Öt, talán hat koponyában dereng ma, hogy a fizika is csupán világértelmezés és világrendezési terv (ránk szabva! engedelmséggel), és *nem* világmagyarázat: azonban, amennyiben az érzékekben való hit álláspontját foglalja el, többnek számít, s még sokáig többnek is kell számítania, tudniillik magyarázatnak. Mellette szól a szem és az ujjak, a látszat és a kézzelfoghatóság: egy plebejus alapízlésű korra mindez lenyűgözően, rábeszélően, *meggyőzően* hat, – ösztönösen követi az örökké népszerű szenzualizmus* igazságkánóját. Mi az, ami világos, mi az, ami világossá lett „magyarázva”? Csak ami már láthatóvá és tapinthatóvá vált, idáig kell minden problémát előrehajtani. S megfordítva: éppen az érzékelhetőséggel szembeni vonakodásban rejtett a platóni gondolkodásmód varázsa, *előkelő* gondolkodásmód volt ez, – talán olyan emberek között, akik akár erőteljesebb és igényesebb érzékeknek örvendtek, mint a mi kortársaink, ám akik magasabb diadalt tudtak

valeur: a színek egymáshoz viszonyított hatása, fokozati értéke (francia)

il ne cherche...: csak azért keresi az igazat, hogy jól tegyen (francia)

nem „csak morális” emberek! A moráltól eltekintve ez a hit ostobaság, amely kevésbé válik a becsületünkre! Tartsák bár a polgári életben a mindenkor éber bizalmatlanságot a „rossz jellem” jelének, és sorolják tehát az oktalanságok közé: de itt miköztünk, túl a polgári világon, valamennyi Igenjével és Nemjével együtt – mi gátolhatna abban, hogy oktalank legyünk, és így beszéljünk: a filozófusnak egyenesen *joga* van a „rossz jellemhez”, mint annak a lénynak, akit eddig a leginkább elbolondítottak a földön –, ma *kötelessége* a bizalmatlanság s a gyanakvás valamennyi mélységéből való legrosszsziszteműbb sandítás. – Bocsáttassék meg nekem a komor grimasz és fordulat e mókája: mert jómagam régóta megtanultam már ámitásról és ámíttatásról másképp gondolkodni, másképp ítélni, s egynéhány oldalba vágást legalábbis készenlétben tartok annak a vak dühöngésnek a számára, amellyel a filozófusok berzenkednek az ámíttatásuk ellen. Miért *ne*? Hogy az igazság értékesebb a látszatnál, mindössze egy morális előítélet; ráadásul a leggyengébben bizonyított feltevés, ami csak akad a világon. Ismerjünk be legalább egyetlent: semmiféle élet nem állna fenn egyáltalán, ha nem a perspektivikus értékelések és látszatok talaján állna; s ha egynémely filozófus erényes lelkesültsége és lükesége nekifogna a „látszatvilág” teljes kiiktatásának, feltéve, hogy erre képesek *volnátok*, nos, „igazságotokból” sem maradna meg semmi! Egyáltalán, mi készítt minket arra a feltevésre, hogy van valami lényegi ellentét „igaz” és „hamis” közt? Nem elegendő-e a látszatok fokozatosságának felvétele, mintegy a látszat derűsebb és sötétebb árnyalatainak és egy össz-tónusnak a felvétele, – különböző *valeurök** gyanánt, hogy a festők nyelvén szóljunk? Miért ne lehetne a világ, *amelyhez van valami közünk*, miért ne lehetne fikció? S ha valaki megkérdezi: „de hát a fikcióhoz egy szerző is tartozik?” – nem lehetne kereken azt válaszolni neki, hogy: *miért?* Talán bizony nem tartozik-e ez a „tartozik” is a fikcióhoz? Miért ne volna megengedett egy kis ironia az alannal szemben is, ahogy az állítmánnyal és a tárggyal szemben megengedett? Nem emelkedhetne-e a filozófus a grammatikába vetett hit fölé? Minden tiszteletünk a nevelőnőké: de nem volna-e itt az ideje, hogy a filozófia búcsút intsen a nevelőnők hitének? –

35.

Ó, Voltaire! Ó, humanitás! Ó, ostobaság! Persze van valami az „igazságban”, az igazság *keresésében*; s ha az ember túlságosan is emberien úzi – „il ne cherche le vrai que pour faire le bien” – lefogadom, hogy nem talál semmit!

36.

Feltéve, hogy reálisan semmi más nem „adott”, csak vágyakból és szenvedélyekből álló világunk, hogy nem juthatunk semmiféle más „realitáshoz”, se föl, se le, mint éppen ösztöneink realitásához – mert a gondolkodás is csupán ezeknek az ösztönöknek az egymáshoz való viszonyulása –: nem engedhetjük-e meg magunknak a kísérletet, annak a kérdésnek a feltevését, hogy esetleg ez az úgynevezett Adott *elegendő* ahhoz, hogy mint hozzá hasonlóbból, az úgynevezett mechanisztikus (vagy „materialis”) világot is megértsük? Nem úgy értem, hogy mint csalódást, mint valami „látsza-

tot", mint „képzetet” (Berkeley* vagy Schopenhauer értelmében), hanem mint a realitás ugyanazon rangján állót, amilyenek saját affektusaink – mint az affektusok világának egy primitívebb formáját, amelyben még minden egy hatalmas egységbe foglalva nyugszik, s ami aztán a szerves folyamatban szétágazik és alakokat ölt (s ahogy az rendjénvaló, túlfinomul és el is gyengül –), mint egyfajta ösztönéletet, melyben még az összes organikus funkció, amilyen az önszabályozás, az asszimiláció, táplálkozás, kiválasztás, anyagcsere szintetikusán összekapcsolódik és egymásba zárul, – mint valami az életet megelőző forma? – Végtere is nem csupán megengedett ennek a kísérletnek az elvégzése: a módszer lelkiismeretéből fakadóan parancsoló is. Nem élni többfajta kauzalitás feltevésével, míg azt a kísérletet, hogy egyetleneggyel beérjük, a legtávolabbi szélsőségig nem hajtottuk (– az esztelenségig, szíves engedelmükkel): ez a módszer morálja, amely alól ma nem vonhatjuk ki magunkat; – „definíciójából” következik, mondaná a matematikus. Végül is az a kérdés, hogy az akaratot valóban hatékonyan ismerjük-e el, hogy hiszünk-e az akarat kauzalitásban: ha igen – s az éppen való hit alapján éppen a kauzalitásba vetett hitünk –, akkor meg kell kísérelnünk, s az akarat-kauzalitást hipotetikusán egyetlenként tételeznünk. „Akarat” természetesen csak „akaratra” hathat – „anyagra” nem (például „idegekre” nem) – tömören, meg kell kockáztatnunk a hipotézist, hogy mindenütt, ahol „hatásokat” ismerünk el, nem akarat hat-e akaratra –, s nem lehet-e, hogy minden mechanikus történés, amennyiben ott egy erő válik tevékennyé, éppenséggel akaraterő, akarathatás. – Végül feltéve, hogy sikerülne ösztönéletünk teljességét az akarat Egy alapformájának kibontakozásaként és szétágazásaként magyarázni – tudniillik a hatalom akarásának, ahogy az én tételem hangzik –, feltéve, hogy minden organikus funkciót e hatalom akarására vissza tudnánk vezetni, s benne lelnénk meg a nemzés és táplálkozás problémájának – mert ez Egy probléma – a megoldását, akkor megszereznék a jogot, hogy minden ható erőt egyértelműen úgy határozzunk meg: a hatalom akarása. A belseje felől szemlélt világ, az „intelligibilis” karaktere” tekintetében meghatározott és megnevezett világ – éppen a „hatalom akarása” volna, s azonkívül semmi. –

37.

Micsoda? Nem azt jelenti-e ez, népszerűen szólva: Isten megcáfolva, az ördög pedig nem –?” Ellenkezőleg! Ellenkezőleg, barátaim! Meg hát, az ördögbe is, ki kényszerít titeket népszerűen szólni! –

38.

Ahogy még nemrégiben is, az újabb idők teljes napvilága mellett, a francia forradalommal történt, ezzel a rémületes, s közlelő felőlve, fölösleges bohózzattal, amelybe azonban egész Európa nemes és rajongó nézői a távolból oly sokáig és oly szenvedélyesen interpretálták bele saját felháborodásaikat és lelkesedéseiket, még az interpretáció alól a szöveg el nem tűnt: így az is lehetséges volna, hogy egy nemes utókor az egész múltat még egyszer félreértse, s talán csak épp ezzel tenné magának elviselhetővé a látványt. – Vagy inkább: nem lehet, hogy ez máris megtörtént? nem mi ma-

Berkeley: George Berkeley (1685–1753) ír püspök és filozófus.

intelligibilis: Kant azokat a tárgyakat nevezi így, melyekre egyedül az értelem irányulhat, az érzéki szemlélet nem. Más megfogalmazásban: mindaz, ami az érzékek valamely tárgyán nem jelenség, nem megjelenő (pl. *Prolegomena*, 34 §). A világnak ezt a képzetben nem adott oldalát hívja később Schopenhauer akaratnak, Nietzsche pedig a hatalom akarásának.

mennyi pozitivistájánál tetszésnek (– még az is lehet, hogy Kant szívének és ízlésének is hízelgett volna: emlékezzünk csak fő műveinek címére –): a mi új filozófusaink mégis ekképp fognak szólni: a kritikusok a filozófusok eszközei, és éppen mint eszközök, még igen távol állnak attól, hogy ők maguk filozófusok volnának! A nagy königsbergi kínai is csupán nagy kritikus volt.

211.

Ragaszkodom ahhoz, hogy szűnjék meg végre a filozófiai munkások s egyáltalán, a tudomány embereinek összetévesztése a filozófusokkal, – s hogy pontosan itt adjuk meg „mindenkinek a magáét”, s ne az egyiknek a túl sokat, a másiknak a túl keveset. Meglehet, a valódi filozófus neveléséhez szükséges, hogy maga is állt legyen egyszer mindezekben a lépcsőfokokon, melyeken az őt szolgálók, a filozófia tudományos dolgozói megálltak, – meg *kellett* állniuk; talán előbb neki magának is kritikussá és szkeptikussá, és dogmatikussá és történésszé kell lennie, s ráadásul még költővé és gyűjtővé és talányfejtővé és moralistává és látnokká és „szabad szellemmé”, s csaknem mindenné, hogy az emberi értékek és értékérzetek egész körét befussa, s hogy sokféle szemmel és lelkiismerettel *pillanthasson* át a magasból minden messzeséget, a mélységből minden magasságot, a zugokból minden tágasságot. De mindez csak előfeltétele az ő feladatának: ez a feladat valami mást akar, – azt követeli, hogy *értékeket teremtsen*. A Kant- és Hegel-féle nemes anyagból való filozófiai munkásnak az a dolga, hogy az értékelések roppant tényállását – vagyis azokat az egykori értéktételezéseket, értékkeremtéseket, amelyek uralomra jutottak, s melyeket sokáig „igazságoknak” hívtak – felmérje és formulákba kényszerítse, akár a *logikai*, akár a *politikai* (morális), akár a *művészi* területén. Ezekre a kutatókra hárul, hogy minden eddig megtörténtet és valahogyan értékeltet áttekinthetővé, átgondolhatóvá, megfoghatóvá, kezelhetővé tegyenek, mindent, ami hosszú, még „az időt” is, megrövidítsenek, s az egész múltat *leigázzák*: roppant és csodálatra méltó feladat, melynek szolgálatában biztosan kielégülhet minden kifinomult büszkeség, minden makacs akarat. *A voltaképeni filozófusok azonban parancsolók és törvényadók*: ők azt mondják, hogy így *legyen!*”, egyedül ők határozzák meg az ember számára, hogy Hová? és Miért?, s e közben áll a rendelkezésükre minden filozófiai munkás, a múlt minden leigázójának előmunkálata, – ők nyúlnak teremtő kézzel a jövőhöz, s minden, ami van és volt, számukra eszközzé lesz, szerszámmá, kalapáccsá. Az ő „megismerésük” *teremtés*, teremtésük törvényadás, igazságot akarásuk – a *hatalom akarása*. – Vannak-e ma ilyen filozófusok? Voltak-e már ilyen filozófusok? Nem *kell-e* ilyen filozófusoknak lenniük?...

212.

Nekem ellenállhatatlanul és egyre inkább úgy tűnik, hogy a filozófus mint a holnap és a holnapután *szükségszerű* embere, mindenkor ellentmondásban volt azzal a saját mával, amelyben élt, és ellentmondásban is *kellett* lennie: annak a mának az eszménye volt az ő mindenkori ellensége. Az ember e rendkívüli pártfogói, akiket filozófusnak hívnak, s akik magukat ritkán érzik a bölcsesség barátainak, inkább kellemetlen bolondoknak és veszélyes kér-

faktum: tulajdonképpen factum = tény (latin)

(akár a királyság, akár a köz) függvényének, hanem annak *értelmének* és a legmagasabb igazolásának érzi magát – hogy ezért jó lelkiismerettel fogadja el számtalan ember áldozatát, akiket *őérette* kell tökéletlen emberekké, rabszolgákká, szerszámokká alacsonyítani és züllesztteni. Alapgondolata épp az kell hogy legyen, hogy a társadalomnak *nem* szabad a társadalomért léteznie, csak mint az az alapzat és váz, amelyen lények kiválogatott fajtája a maga magasabb feladatához, s egyáltalán, egy magasabb fajta *léthez* felemelkedhetik: ahhoz a napsóvár jávai kúszónövényhez hasonlóan – Sipo Matador a neve –, amely a tölgyfát oly hosszan és oly gyakran öleli karjaival magához, míg végül, magasan fölötte, de rátámaszkodva, a szabad ég alatt bonthatja ki koronáját s hivatkozhat boldogságával. –

259.

Kölcsönösen tartózkodni a bántástól, az erőszaktól, a kizsákmányolástól, a saját akaratot a másikéval egy sorba helyezni: ez egy bizonyos durva értelemben lehet individuumok között jó erkölcs, ha a feltételek ehhez adóttak (tudniillik az erők tömegének s az értékek mértékének hasonlóságát, valamint az egy testben való összetartozóságot illetően). Mihelyt azonban ezt az elvet tágabban akarják értelmezni, egyenesen mint a *társadalom alapelvét*, nyomban annak fog bizonyulni, ami: az élet *tagadásának* akarata, a fölbomlás és a hanyatlás elve. Itt az alapokig leásva kell gondolkodnunk, s el kell hártanunk minden érzékeny gyengeséget: az élet *lényegileg* az idegennek és a gyengébbnek a kisajátítása, megsebzése, leigázása, alávetés, keménység, a saját formák rákényszerítése, bekebelezés, s legalábbis, legelőbbis, kizsákmányolás –, de hát miért használjuk mindig éppen azokat a szavakat, melyeket ősidők óta a rágalmozó szándék formált? Annak a testnek is, amelyen belül, mint az előbb feltételeztük, az egyesek egyenlőként bánnak egymással – ez történik minden egészséges arisztokráciában –, feltéve, hogy eleven, és nem elhalóban levő test, mindazt el kell más testek ellen követnie, amelytől a belül elhelyezkedő egyesek egymással szemben megtartóztatják magukat: a hatalom megtestesült akarása kell legyen, növekedni fog akarni, terjeszkedni, túlsúlyra vergődni – nem valamiféle moralitásból vagy immoralitásból, hanem mert *él*, és mert az élet éppen *maga* a hatalom akarása. Az európaiak közös tudata azonban egyetlen ponton sem idegenkedőbb az okítással szemben, mint itt; ma mindenfelé, még tudományos jelmezekben is, a társadalom olyan eljövendő állapotairól képzelegnek, melyekből hiányoznék „a kizsákmányoló jelleg”: – az én fülemnek ez úgy cseng, mintha egy olyan élet feltalálását ígérnék, amely minden organikus funkciótól tartózkodni fog. A „kizsákmányolás” nem a megromlott vagy tökéletlen és primitív társadalom sajátja: az *elevenség lényegéhez* tartozik, mint organikus alapfunkció, a hatalom tulajdonképpeni akarásának folyománya, amely éppen az élet akarása. – Ha teóriaként ez újítás is – realitásként minden történelem *ős-faktuma**: legyünk legalább ennyire becsületesek magunkhoz! –

ellen, vagy kompromisszumokat kínál fel, esetleg alkalmasint kikényszerít, akár úgy, hogy bizonyos kártalanításokat normává tesz meg, amelyek egyszer s mindenkorra mértékül szolgálnak a ressentimentnek. Ám az igazán kiemelkedő fontosságú cselekedet a *törvényhozás*, mindannak parancsoló hatályú kijelentése, ami a legfőbb hatalom szerint megengedett és jogos, illetőleg tilos és jogtalan, amelynek útján döntő mértékben a reaktív érzelmek túlsúlyára kényszeríti akarátát, és ezt mindig meg is teszi, mihelyst olyan erős lesz, hogy megteheti. A törvényhozás után minden egyéni vagy kollektív sérelmet, minden önkényes aktust törvényellenes bűnnek tekint, a legfőbb hatalom elleni lázadásnak, alattvalói figyelmét ekképp terelve el a bűnök által közvetlenül okozott kárról, ezzel hosszú távon pontosan a bosszú ellentétét elérve, amely a kárt szenvedett ember egyedüli szempontja és érdeke: – ettől kezdve a szem, még a kárvallott személy szeme is (jöllehet éppen az övé utoljára, amint már említettük), a büntett egyre *személytelenebb* mérlegeléséhez szokik hozzá. – Ennek megfelelően „jog” és „jogtalanság” csak a törvény hatályától kezdve létezik (ellentétben Dühring nézetével, amely a sérelem aktusát veszi kezdetnek). Jog és jogtalanság *önmagában* véve egyszerűen értelmetlen; *önmagában* valamely sérelem, erőszak, kizsákmányolás, tönkretétel természetesen nem lehet „jogtalan”, hiszen maga az élet *lényegileg*, éppen alapvető funkcióit tekintve sérelem, erőszak, kizsákmányolás és tönkretétel, vagyis éppen ezek révén működik, és nélkülük egyenesen elképzelhetetlen. Sőt ennél még valami sokkal komolyabb dolgot is be kell vallanunk: hogy a leg-

emelkedettebb biológiai álláspontról tekintve a jogállapotok mindig csak *kivételes állapotok* lehetnek, a hatalmat akaró élni akarás részleges korlátozásaiként, de mindig csak ezen élni akarás érdekeit tartva szem előtt, annak eszközeként: vagyis *nagyobb* hatalmat létrehozó eszközként. Egy függetlenül és általánosan elgondolt jogrend, amely nem a hatalmi harc eszközeként, hanem általában minden harc *ellen* működne, mint mondjuk Dühring kommunista sablonjai, amelyek alapján minden akarat egyenértékű bármely egyéb akarral, *életellenes* elv volna, az embert leromboló és megszüntető erő, merénylet az ember jövője ellen, a kimerülés jele, a semmibe vezető ösvény.

12

Még egy szót a büntetés eredetéről és céljáról, két különböző vagy legalábbis megkülönböztetendő problémáról, mert sajnos általában egy kalap alá veszik őket. Hogyan jártak el az eddigi morálgenealógusok ebben az esetben? Naivul, ahogy mindig és mindenben: a büntetésben bizonyos „cél” keresték, mint például a bosszú vagy az elrettentés, aztán e cél a dolgok elejére illesztették a büntetés *causa fiendi*-jeként és – kész. A „jog célját” azonban semmi esetre sem szabad a jog keletkezéstörténetével összekeverni: semmiféle történelem szempontjából nincs fontosabb tétel a következőnél, amelyet csak ügyvel-bajjal vívtunk ki, de amelyet valóban *ki kell vívni* – arról van szó, hogy valamely dolog keletkezésének oka, ill. annak hasznossága, valóságos

használata és besorolása a célok rendszerébe *toto coelo* (teljes egészében – *a ford.*) különbözik egymástól; hogy egy már meglévő, valahogy megszületett dolgot egy fölöttes hatalom mindig új meg új módon értelmez, más módon használ föl, birtokba vesz, alakít át valamely új használat céljaira; hogy a szerves világban minden történés *leigázás és uralom* folyamányaként megy végbe, és minden leigázás és uralom egy újbóli értelmezés, kiigazítás, amelyekben az addigi „értelem” és „cél” szükségképpen elhomályosul vagy egészen láthatatlanná válik. Ha valamely fiziológiai szerv (vagy jogintézmény, társadalmi erkölcs, politikai viselkedés, vallási kultusz vagy a művészetek egy formája) *hasznosságát* még olyan nagyon jól megértettük is, akkor sem értettünk meg még semmit a keletkezéséről: akár milyen kényelmetlenül és kellemetlenül cseng is ez a régi füleknek – mert ők mindig azt hitték, hogy egy dolog, egy forma, egy intézmény kimutatható célja és hasznossága azonos születésének okával: eszerint a szem a látásra, a kéz a fogásra termett. A büntetésről is azt gondolták, hogy a büntetés céljából találták föl. Ám minden cél, minden hasznosság csak annak a *jele*, hogy a hatalom akarása úrrá lett valami kevésbé hatalmas erőn, és önmagának megfelelő új értelmet, valamint funkciót kényszerített ezen utóbbira; és valamely dolog, szerv, használat egész történetét ekképp új interpretációk és kiigazítások jelláncolatának tekinthetjük, amelyeknek okai nem szükségképpen függnek össze egymással sem, inkább csak véletlenszerűen követik és váltják egymást. Valamely dolog, használat, szerv „fejlődése” eszerint nem más, mint *haladása* bizonyos

cél felé, ám nem logikus és folytonos haladás ez, amelyhez minimális erőfeszítéssel és energiaráfordítással jutunk, hanem magában a folyamatban többé-kevésbé mélyreható, többé-kevésbé egymástól független erőmegnyilvánulások, valamint az ezekkel szemben fellépő ellenállások, védekező és reaktív formaalakulatok egymásutánisága, kölcsönhatása, reakciók megvalósuló eredményei. A forma cseppfolyós, az „értelem” pedig még nála is inkább az... Még egyes organizmusok belsejében sem áll másképp a helyzet: az egész minden egyes lényegi növekedésével megváltozik, eltolódik az egyes szervek „értelme” – esetenként az, hogy részben tönkremehetnek, hogy számuk megcsappanhat (például a közöttek elemek megsemmisülése útján), lehet a fokozódó erő és tökéletesedés jele is. Csak azt akarom ezzel mondani, hogy a részleges *haszontalanná válás*, az elnyomorodás és elfajzás, az értelem és célszerűség elvesztése, röviden szólva a halál is az igazi *haladás* előfeltételei közé tartozik: és mint ilyen, mindig egy *nagyobb hatalom* formájában és útján jelenik meg, és mindig számos kisebb hatalom rovására viszi keresztül akaratát. Valamely „haladás” fontossága azon dolgok mennyiségén mérhető, amelyeket neki föl kellett áldozni; az egyetlen *erős* emberfajnak föláldozott emberiség – ez *volna* a haladás... Annál is inkább hangsúlyozom e történelmi módszertan fő szempontját, minthogy alapjában véve éppen szembe fordul az uralkodó ösztönnel és a divatos ízléssel, amelyek abszolút véletlenszerűen, sőt gépies abszurditással inkább minden eseményhez alkalmazkodnának, ahelyett hogy elfogadnák azt az elméletet, amely szerint minden eseményben a *hatalom akarása* nyilvánul meg.

A demokratikus ellenérzés mindennel szemben, ami uralkodik és uralkodni akar, a modern *misarchizmus* (hogy valami rossz dolgot rossz szóval jelöljünk) lassanként annyira fölszívódott a szellemibe, a legszemélyesebbbe, intellektuális fogalmak álöltözetébe burkolózva, hogy ma már lépésről lépésre a legszigorúbb, látszólag legobjektívabb tudományok területére is behatol, behatolhat; igen, olybá tűnik előttem, hogy máris uralja az egész fizioológiát és élettant és amint magától értetődik, ezen tudományok legnagyobb kárára, mivel eltüntette alapvető fontosságú fogalmukat, az *aktivitást*. Ezen erős ellenérzés, idegenkedés nyomására viszont az „alkalmazkodást” állítják előtérbe, vagyis ezt a másodlagos aktivitást vagy egyszerű reaktivitást, hiszen magát az életet egy, a külső körülményekhez való egyre célszerűbb belső alkalmazkodásként határozták meg (Herbert Spencer). Am ezzel az élet, a *hatalom akarása* lényegét félre is ismerték; szem elől tévesztették a spontán, agresszív, hódító erők elvi elsőbbségét, amelyek új interpretációkat, új irányt és új formákat képesek létrehozni, amelyek hatására az „alkalmazkodás” végbemegy; félreismerték a szervezet legfőbb funkcióit, amelyek között az élet akarása aktív és formateremtő szerepet játszik. Emlékezzünk csak rá, mit vetett Huxley Spencer szemére – „adminisztratív nihilizmusát”: ám itt „adminisztrációnál” többről van szó...

– Térjünk most vissza témánkhoz, vagyis a *büntetés*hez, amelyben két dolgot kell megkülönböztetnünk: alkalmazása, aktusa, „drámája” viszonylagos *tartósságát*, az eljárás elemeinek szigorú egymásutániságát, másrészt pedig értelmének, céljának, ezen eljárások végrehajtása során fellépő elvárásnak a *cseppfolyós* jellegét. Itt *per analogiam*, a történelmi módszertannak éppen az imént bemutatott fő szempontja alapján, egyenesen föltételezzük, hogy maga az eljárás sokkal régebbi, korábbi lesz, mint a büntetéshez való alkalmazása, hogy a büntetést csak utólag *helyezték bele* az említett eljárásba (amely már sokkal előbb létezett, csak más volt az értelme, mint modern korunkban), egyszerűen belemagyarázva azt, vagyis röviden szólva egyáltalán *nem* úgy áll a helyzet, ahogy a mi naiv morál- és joggenealógusaink mindedig gondolták, akik mindannyian úgy vélekedtek, hogy az egész eljárást a büntetés céljából *találták föl*, ahogy valaha azt hitték, hogy a kezet a fogás céljára eszelték ki. Ami pedig a büntetés másik elemét, azaz „értelmét”, cseppfolyós mivoltát illeti, arra érvényes, hogy a „büntetés” fogalmának egy nagyon előrehaladott civilizációs korban (például a mai Európában) már egyáltalán nem *egyetlen* értelme van, hanem „értelmek” egész szintézisével rendelkezik: a büntetés eddigi története egyáltalán legkülönbözőbb célokra való kihasználásának története egy nehezen feloldható és elemezhető egységben kristályosodik ki, amelyet – és ezt hangsúlyoznunk kell – teljességgel *lehetetlen meghatározni*. (Ma egyszerűen képtelenség pontosan megmondani,

Fájdalmas, félelmetes látvány az, ami szemem elé tárul; mert félrehúztam a függönyt – az ember *romlottsága* előtt. E szót, ha én mondom, egyvalamivel biztos nem lehet meggyanúsítani, tudniillik hogy benne foglaltatna az ember morális megvádolása. Még egyszer szeretném hangsúlyozni, hogy a romlottságot *moráliák-tól mentesen* értem: elmenve egészen addig, hogy épp ott érzem leg-erősebbnek, ahol az ember mindeztideig a legtudatosabban aspirált az „erény”-re s az „isteniség”-re. A romlottságon, mint ahogy nyilván kitalálták már, a *décadence*-t értem: azt állítom, hogy az összes érték, melyekben manapság az emberiség legfőbb kíváncsiát összegzi, *décadence-érték*.

Romlottnak nevezek egy állatot, fajt, egyént akkor, ha elveszíti ösztöneit, s amikor a számára hátrányost választja és *részesíti előnyben*. A „fennköltebb érzéseknek”, az „emberiség eszményeinek” története – amit, meglehet, taglalnom kell majd – talán egyúttal magyarázat is lenne arra, hogy *miért* oly romlott az ember.

Az élet számomra a növekedésnek, a tartósságnak, az erők felhalmozódásának s a *hatalomnak* az ösztöne: ahol hiányzik a hatalom akarása, ott hanyatlás van. Azt állítom, hogy az emberiség legfőbb értékeinek mindegyikéből *hiányzik* ez az akarat –, s hogy, a legszentebb nevek mögé bújva, hanyatlás-értékek, *nihilisztikus* értékek uralkodnak.

ELŐLJÁRÓ BESZÉD

(1)

A nagy dolgok megkövetelik, hogy az ember vagy hallgasson róluk, vagy fennkölt hangnemben szóljon róluk: fennköltlen, vagyis ártatlanul – cinikusan.

(2)

Amit itt elmesélek, nem egyéb, mint a következő két évszázad története. Azt írom le, ami jön, ami már nem jöhet másként: *a nihilizmus térhódítását*. Ez a történet már most elmesélhető: mert itt maga a szükségszerűség munkál. Ez a jövő szól hozzánk már ezernyi jelben, ez a sors jelzi jövetelét mindenfelé, és már mindenki a jövő e zenéjére hegyezi fülét. Egész európai kultúránk már régen évtizedről évtizedre fokozódó, gyötrelmes feszültséggel tart e katasztrófa felé: nyugtalanul, erőszakosan és rohamosan: akár az áradat, amely a véget akarja, a vég felé tör, amely már nem akar észre térni, mert retteg attól, hogy emlékezzék.

(3)

– Aki viszont itt szót kér, az – éppen ellenkezőleg – mást sem tett eddig, mint emlékezett: mint filozófus és ösztönös remete, aki előnyét a félrehúzódságban, a kívülállásban, a türelemben, a habozásban, a lemaradásban találta meg; mint mérlegelő-kísérletező szellem, amely egyszer már a jövő minden útvesztőjében eltévedt; mint jövendőmondómadár-szellem, amely visszapillant, amikor arról mesél, ami jön; mint Európa első tökéletes nihilistája, aki azonban a nihilizmust önmagában már teljességgel végigélte – aki ezt maga mögött, maga alatt, magán kívül tudja...

(4)

Ám ne tévesszük el a cím értelmét, amelyet e jövendő-evangéliumnak akarunk adni. „A hatalom akarása. Minden érték átértékelésének kísérlete” – e formulával egy ellentétes irányú mozgást juttattunk kifejezésre, a feladat és az alapelv tekintetében: azt a mozgalmat, amely a bizonytalan jövőben ezt a bizonyos tökéletes nihilizmust leváltja majd; amely azonban fel is tételezi logikailag és lélektanilag a nihilizmust és csak rajta alapulhat, csak belőle származhat. Mert ugyan miért is szükségszerű a nihilizmus térhódítása? Mert pontosan a mi eddigi értékeink találják meg benne végső következtetésüket; mert a nihilizmus nagy értékeink és eszményeink végiggondolt logikája – mert előbb át kell élnünk a nihilizmust, hogy rájöjjünk, mi is volt ezen „értékek” értéke... Valamikor, majd egyszer, új értékekre lesz szükségünk...

Az alapvető probléma: honnan származik a hit e hatalmas ereje? A morálban való bűnből? (amely már azzal is elárulja magát, hogy már az élet alaptételeit is a morál javára hamisan interpretálja: az állat- és növényvilág ismerete ellenére. Az „önfenntartás”: darwini perspektíva az altruista és egoista elvek kibékülésére.)

254

Értékbecsléseink és értéktáblázataink eredetére vonatkozó kérdés egyáltalán nem esik egybe kritikájukkal, amint pedig oly gyakorta gondolják: bárminemű *pudenda origo*-ba nyert bepillantás ugyancsak minden bizonnyal az ekképp keletkezett dolog értékcsökkenésének érzetét vonja maga után, és az említettel szemben kritikai alapállásra hangol minket.

Mit érnek értékbecsléseink és morális értéktáblázataink? *Mi jut kifejezésre uralmukban?* Kinek? Milyen alapon? – Válasz: az életnek. De *mi az élet?* Itt szükséges az „élet” fogalmának új, biztosabb meghatározása. Új meghatározásom így hangzik: az élet a hatalom akarása.

Mit jelent maga az értékbecslés? Talán egy másik, metafizikai világra utal vizsgálata vagy le? Mint ahogyan még Kant gondolta (a nagy történelmi megmozdulás előtt). Röviden: *hol „keletkezett?”* Vagy nem is „keletkezett?” – Válasz: a morális értékbecslés értelmezés, az interpretáció egy módja. Maga az értelmezés bizonyos fiziológiai állapotok szimptomája, egyben az uralkodó ítéletek meghatározott szellemi színvonalának szimptomája. *Ki értelmez?* – Az affektusaink.

255

A fiziológiai állapot minden erénye: a szervi fő funkciókat érezzük szükségszerűnek, jónak. Minden erény voltaképpen kifinomult szenvedély és felfokozott állapot.

Az együttérzés és az emberiség szeretete mint a nemi ösztön fejlődése. Igazságosság mint a bosszúvágy fejlődése. Az erény mint az ellenállás öröme, a hatalom akarása. Tisztesség mint a hasonló és hasonló hatalmú személy elismerése.

256

A „morál” fogalmán csak értékbecslések rendszerét értem, amely valamely lény életfeltételeivel érintkezik.

257

Valaha minden morálról a következőt mondták: „gyümölcsseiről fogjátok megismerni”; én pedig minden morálról ezt mondom: olyan gyümölcs az, amelyről megismerem a talajt, melyből elősarjadt.

ez az ok semmi esetre sem adekvát a valóságos okkal – ez az előző „belső tapasztalások” – vagyis az emlékezet alapján való tapogatózás. Ám az emlékezet megtartja a régi interpretációk szokását, vagyis ezek téves okozatiságát... oly módon, hogy a „belső tapasztalásnak” magában kell hordania valamennyi régi, hamis, kauzális fikciót; – „külvilágunkat”, amint azt minden pillanatban kivetítjük, visszavonhatatlanul a régi alap-tévedésünkhöz kapcsoljuk: dologi sematizmussal interpretáljuk...

A „belső tapasztalás” csak azután jut el a tudatba, hogy talált egy belső nyelvet, amelyet az individuum ért..., vagyis egy állapot lefordítását egy számára ismeretebb állapotra –

„érteni” ez naivul annyit tesz csupán: újat kifejezni tudni valami régi, ismert nyelvén. – Például „rosszul érzem magam” – : az ilyen ítélet a megfigyelő magy és kései semlegességét feltételezi: a naiv ember mindig így szól: ettől és ettől rosszul érzem magam – rossz közérzetével kapcsolatban csak akkor lát tisztán, ha látja az okot, amittől rosszul érzi magát...

Ezt nevezem a *filológia hiányának*: Tudnunk kell egy szöveget szövegként olvasni anélkül, hogy interpretációt kevernénk az olvasatba: ez a „belső tapasztalás” legkésőbbi – és talán szinte lehetetlen formája...

480

Nem létezik se „szellem”, sem ész, sem gondolkodás, sem tudat, sem lélek, sem érzület, sem igazság: mindez hasznavehetetlen fikció csupán. Nem „szubjektumról és objektumról” van szó, hanem egy meghatározott állatfajról, amely csak bizonyos viszonylagos helyesség, elsősorban észleléseinek szabályszerűsége (amennyiben a tapasztalatot kamatoztatni tudja) révén tenyészik...

A megismerés a hatalom eszközeként dolgozik. Így tehát kézenfekvő, hogy a megismerés a hatalom növekedésével egyenes arányban növekszik...

A „megismerés” értelme: a fogalmat szigorúan és szorosan antropocentrikusan és biológiailag kell felfognunk, mint a „jó” vagy a „szép” esetében. Hogy egy bizonyos faj fennmaradjon – és hatalmában gyarapodjék –, ahhoz valóságkoncentrációjában annyi kiszámítható és változatlan elemet kell megragadnia, hogy azokból meg tudja alkotni viselkedési sémáját. A megismerés szervei fejlődésének motivációja a fennmaradás hasznossága, nem pedig valamely absztrakciós elméleti igény arra, hogy ne tévedjünk... a megismerés szerve mindig úgy fejlődik, hogy megfigyelése elegendő legyen fennmaradásunkhoz. Másként szólva: a tudásvágy mértéke a faj hatalom akarása növekedésének mértékétől függ: valamely faj annyi valóságot ragad meg, amennyin csak úrrá lehet, amennyit csak uralma alá tud baltani.

– Nincs gyermekdedebb mese a megismerésről szóló mesénél. Azt szeretnénk tudni, hogyan festenek a magánvaló dolgok: de hát láthatjátok, hogy magánvaló dolgok pedig nem léteznek! Ám ha létezne is magánvaló, valami feltétlen dolog, akkor sem lehetne megismerni, és éppen ezért! Valami feltétlen dolog nem ismerhető meg: különben nem lenne feltétlen! A megismerés viszont mindig azt jelenti, hogy „magunkat máshová, valamiféle feltételek közé helyezzük” –; az ilyen megismerő azt akarja, hogy ahhoz, amit meg akar ismerni, ne legyen semmi köze; vagyis e valamihez egyáltalán senkinek se legyen semmi köze: itt látható először is az ellentmondás a megismerni akarás és azon óhaj közt, hogy ehhez senkinek se fűződjék érdeke (de akkor minek a megismerés?!), másodszor pedig, mivel olyasmi, amihez senkinek semmi köze, egyáltalán nem is létezik, tehát nem ismerhető meg. A megismerés annyit tesz, hogy magunkat „valamiféle-feltételek-közé-helyezzük” – tehát valami által meghatározottak leszünk, valamitől függünk – tehát minden esetben *feltételek megállapítása, kijelölése, tudatosítása* (nem pedig lények, dolgok „magánvalók” megokolása).

A „magánvaló dolog” ugyanúgy tévedés, mint a „magánvaló értelem”, a „magánvaló jelentés”. Nem létezik „magánvaló tényálladék”, hanem *tényálladék csak az-tán jöhet létre, ha már előtte behelyeztünk egy értelmet.*

A „mi ez?” bizonyos értelem-tételezés valami másból nézve. Az „esszencia”, a „lényegiség” perspektivikus, és már sokféleséget tételez föl. Az alap mindig csak ez: „Mi ez számomra?” (számunkra, mindennek, ami él stb.)

Valamely dolog akkor volna megnevezve, ha valamennyi lényegére rákérdeznénk („mi ez?”) és e kérdéseket megválaszolnánk. Amennyiben csak egyetlen lényege hiányzik, egyetlen relációja és perspektívája a többi dologhoz képest – akkor a dolog még mindig nincs „definiálva”.

Röviden: valamely dolog lényege is csak egy nézet, vélemény a „dologról”. Vagy inkább: az „ez érvényes” a voltaképpen „ez van”, az egyetlen „ez van”.

Nem szabad kérdezni: „de akkor hát ki interpretál?”; hanem magának az interpretálásnak, a hatalom akarása egy formájának kell létet tulajdonítanunk (ám nem passzív „létet”, hanem folyamatot, levést), indulatot (affekt).

A dolgok létezése teljes egészében az elképzelő, gondolkodó, akaró, kitaláló műve. Maga a „dolog” fogalma éppen úgy, mint minden tulajdonságé. – Maga a „szubjektum” szintén ilyen megalkotott „dolog”, mint minden egyéb: egyszerűsítés, hogy a mozgató, kitaláló, gondolkodó erőt mint olyanként jellemezhesük, megkülönböztetendő az egyes mozgástól, kitalálástól, gondolkodástól. Tehát alapjában véve minden egyes dolog különbség-képessége jellemzi a cse-

Magasabb rendű lényeknél a megismerésnek új formái is lesznek, amelyek most még nincs szükség.

Írásaimat át- meg átjárja a meggyőződés, hogy a világ értéke interpretációknak függvénye (– és hogy valahol talán egyéb interpretációk is lehetségesek, nemcsak pusztán emberiek –), hogy az eddigi interpretációk perspektivikus becsülések, melyek révén életben maradunk, akarjuk a hatalmat, illetőleg fokozzuk azt, hogy az ember minden fölmagasodása szűkebb interpretációk leküzdését vonja maga után, hogy minden elért megerősödés és hatalombővítés új perspektívákat nyit és új láthatárokat tár elénk. A világ, amihez valamennyi közülünk van, hamis, vagyis nem tényszerű, hanem megfigyelések kicsiny összességének kerekítése, kiagyaltatása; „folyamatban van”, akár valami változó, alakuló, „levésben lévő”, maga helyét állandóan változtató hamisság, amely sohasem közelít az igazsághoz, mivel – „igazság” nem létezik.

[Összefoglalás:]

A levésre a lét karakterét erőszakolni – ez a *hatalom legfőbb akarása*.

Kétszeres hamisítás, az érzékek és a szellem oldaláról, olyan meglévő világ megőrzése érdekében, mely a kitartóké és az egyenértékűeké stb.

Hogy minden visszatér: ez a levés világának legszorosabb közelítése a lét világához: a szemlélődés tetőpontja.

A létnek tulajdonított értékekből származik a levés elítélése és a vele való elgedetlenség: miután a létnek e világát először föltalálták.

A létező metamorfózisai (test, Isten, eszmék, természeti törvények, képletek stb.)

„A létező” mint látszat, az értékek megfordítása: a látszat volt az értékadó.

Magánvaló megismerés a levésben lehetetlen; akkor hogyan lehetséges megismerés? Önmagában való tévedésként, a hatalom akarásaként, a tévedés akarásaként.

Levés mint feltalálás, akarás, önmegtagadás, önlegyőzés: szubjektum nincs, csak cselekvés, tételezés, kreatívan, semmi „ok és okozat”.

Művészet mint a levés leküzdésének akarása, mint „megörökítés”, ám rövid látó módon, a perspektíva szerint: mintegy kicsiben ismételve az egész tendenciáját.

Ami csak életet mutat, azt az egész tendencia kicsinyített képletének kell tekinteni: ezért az „élet” fogalmának új rögzítése a „hatalom akarásaként”.

„Ok és okozat” helyett a levők harca egymással, gyakorta az ellenség bekebelezésével; a levőknek nincs állandó számuk.

A régi eszmék használhatatlansága az egész történet interpretációjához, miután fölismertük ennek állatias eredetét és hasznosságát; minden egyéb az életnek ellentmondó.

A mechanisztikus elmélet használhatatlansága – az értelmetlenség benyomását kelti.

Az eddigi emberiség egész *idealizmusa* azon a ponton van, hogy *nihilizmusba* csúsz át – az abszolút értéktelenség vagyis értelmetlenség hitébe...

Az eszmények megsemmisülése, az új sivatag; az új művészetek, hogy mindent kibírjuk, mi *amphibiák* (kételtűek – *a ford.*).

Előfeltevés: bátorság, türelem, nincs „visszaút”, nem kell sietni előre. N. B. Erathusztra tulajdon bőségéből kiindulva állandóan parodisztikusan viselkedik minden korábbi értékkel szemben.

visszatér természetes állapotába. A típus állandó marad: nem lehet *dénaturer la nature* (elvonni a természetet a természetből – a szerk.).

A létért vívott harcban a gyöngé lény halálával számolnak, és a legerősebb és a legjobb képességű túlélésével; következésképpen a lények állandó tökéletesedését képzelik el. Mi viszont fordítva látjuk, mégpedig úgy, hogy az életért folyó harcban a véletlen a gyöngét éppen olyan jól kiszolgálja, mint az erőset, hogy a ravaszság gyakorta az erő előnyére válik, hogy a fajok termékenysége különös viszonyban van a rombolás esélyeivel...

A természetes kiválasztódásnak egyben lassú és végtelen metamorfózisokat tudajdonítunk: makacsul akarjuk hinni, hogy minden előnyös vonás öröklődik és a következő nemzedékekben egyre nyomatékosabban fejeződik ki (miközben az átörökítés roppant szeszélyes...); megfigyeljük bizonyos lények szerencsés alkalmazkodását nagyon különös életkörülményekhez is, és kijelentjük, hogy az egész a környezet befolyása nyomán sikerült ilyen jól. – Viszont nem találunk példát az öntudatlan kiválasztódásra (egyáltalán sehol). A legkülönbözőbb individuumok egyesülnek, az abszolút szélsőségek belekeverednek a tömegbe. Versenyben áll minden a típus fenntartása érdekében; olyan lények, amelyek külső jeleket viselnek bizonyos veszélyek elhárítása céljából, nem vetkőzik le e jeleket veszélytelen körülmények között sem... Ha olyan helyeken laknak, ahol a ruha már nem rejti el őket, cseppet sem nem közelednek a környezethez.

A legszebbek kiválasztását bizonyos mértékig eltúloztuk, amint magasan meghaladja tulajdon fajtánk szépségösztonét. Valójában a legszebb ember roppant alány lényekkel is párosodik, és a legnagyobb is a legkisebbel. Úton-útfélen látunk hímekeket és nőstényeket, akik minden véletlen találkozást kihasználnak, és egyáltalán nem mutatkoznak válogatosnak. – Az éghajlat és a táplálkozás módosít. Ám valójában abszolút közömbös.

Átmeneti formák nem léteznek...

Állítják a lények fokozódó fejlődését. De hiányzik minden alap. Minden típusnak megvan a maga határa: ezen túl nincs fejlődés. Addig pedig abszolút szabályszerűség.

Nézeteim kifejtése. – Első tétel: az ember mint faj *nincs* fejlődésben. Megjelenik az értékesebb típus, de nem tartósan. A faj szintje *nem* emelkedik.

Második tétel: az emberi faj nem jelent előrelépést a többi állatfajhoz képest. Az egész állat- és növényvilág nem az alacsonyabb rendűtől a magasabb rendű felé halad... Hanem egyidejűleg minden, egymáson át, egymás fölött és egymással. – A leggazdagabb és legbonyolultabb formák – mert a szó: „értékesebb típus” nem mond ennél többet – könnyebben tönkremennek: csak a legalacsonyabb rendűek változatlanok látszólag. Előbbiek csak ritkán jelennek meg és ügyel-bajjal tartják fenn magukat: utóbbiak önmagukat kompromittáló bőséggel burjánzanak. – Az emberek között – ugyancsak a változóan előnyös és hátrá-

nyos körülmények közepette – a magasabb rendű típusok, a fejlődés szerencsés esetei mennek tönkre a legkönnyebben. – Mindennemű dekadenciának ki van szolgáltatva; szélsőségesek és ezzel már majdnem önmagában dekadensek... A közepség, a zseni, a cézár rövid tartama sui generis: vagyis az ilyesmi nem öröklődik. A típus öröklődik; a típus nem szélsőség, nem „szerencsés eset”... – Nem különös végtéről vagy a természet „rosszindulatáról” van szó, csupán egyszerűen a „magasabb rendű típus” fogalmáról: a magasabb rendű vagy értékesebb típus összehasonlíthatatlanul bonyolultabb, – összehangolt elemei nagyobb számban, ekképp a romlás szintén összehasonlíthatatlanul valószínűbb. – A „zseni” a létező lehető legfinomabb gép – következésképpen a legtörekenyebb is.

Harmadik tétel: az ember domesztikációja („a kultúra”) nem hatol mélyre... Ahol mélyre hatol, ott mindjárt bekövetkezik az elfajzás (típus: keresztény ember). A „vad” ember (vagy morálisan szólva: a rossz ember) az ember visszatérése a természethez, és – bizonyos értelemben – fölépülése, kigyógyulása a kultúrából...

685

Anti-Darwin. Amit ma az ember sorsát áttekintve meglepetten látok, az mindig szöges ellentéte annak, amit Darwin az iskolájával lát vagy látni akar: az erősebb, a jobban érvényesülő kiválasztódását, a faj fejlődését. Pontosan ennek ellentéte állszelfogható: a szerencsés esetek eltűnése, az értékesebb típusok haszontalansága, a közepszerűség, sőt a közepes alatti típus elkerülhetetlen hatalomra jutása. Föltéve, hogy nem magyarázzák meg, az ember miért lenne kivétel a teremtmények között, hajlok az előítélre, hogy Darwin iskolája mindenben tévedett. Az a bizonyos hatalom akarása, amelyben minden változás végső okát és karakterét ismerem föl, adja a kezünkbe az eszközt annak megfejtésére, miért nem helyénvaló a kivételek és a szerencsés esetek kiválasztódása: a legerősebbek és legszerencésebbek gyöngék, ha szembekerülnek a szervezett csordaösztonnel, a gyöngék féltékenységével, a túlerővel. Az értékek világáról alkotott összképem szerint a legfőbb értékekben, amelyek ma az emberiség fölött állnak, nem a szerencsés esetek, a kiválasztódás-típusok [vannak] fölényben, hanem inkább a dekadencia típusai – és talán nincs is érdekesebb látvány a világon ennél a nem váratlanos színjátéknál...

Mármilyen furcsán hangzik is: mindig az erősebbeket kell felfegyvereznünk a gyöngék ellen; a szerencséseket a szerencsétlenek ellen; az egészségeket a féltésikerültek és a rossz átörökléstől terheltek ellen. Ha a valóságot morálá akarvánk fogalmazni, akkor e morál így hangzik: a közepszerűek értékesebbek a kivételeknél, a silányak értékesebbek a közepszerűeknél, a semmi akarása hatalmasabb az élet akarásánál – a legfőbb cél pedig, keresztény, buddhista, schopenhaueri nyelven szólva: „inkább *nem* lenni, mint lenni”.

A realitás morállá fogalmazása ellen fölháborodom: azért iszonyodom a kereszténységtől halálos gyűlölettel, mert fennkölt szavakat és viselkedési formákat alkotott, hogy egy ocsmány valóságra a jog, az erény és az isteniség palástját borítsa...

Úgy látom, minden filozófus a tudomány is térden áll a realitás előtt a létért való fordított küzdelemben, ahogy azt Darwin iskolája tanítja – vagyis mindenütt csak azokat a dolgokat látom felül, azok maradnak fenn, amelyek az élet értékét kompromittálják. – Darwin iskolájának tévedése problémát okozott nekem: hogyan lehet valaki ennyire vak, hogy éppen itt lát rosszul?... Hogy a fajok fejlődést jelentenek, ez a világ legsztelenebb megállapítása; egyelőre csupán egy szintet jelentenek, de az eddig még nem nyert bizonyosságot egy esetben sem, hogy a magasabb rendű lények az alacsonyabb rendűekből fejlődtek volna ki – csak azt látom, hogy az alacsonyabb rendűek számuk, okosságuk és ravaszságuk révén főként a lénybe kerültek – de azt nem látom, hogy véletlen változából hogyan lesz előny, legalább is nem ilyen hosszú időtartamra: ez megint csak új okot szolgáltatna annak magyarázatára, miképp lett ilyen erős egy véletlen változás –

– a „természet kegyetlenségével”, amelyet annyit emlegetnek, másutt találkozom: szerencsés gyermekeivel szemben kegyetlen, de óvja és védi és szereti az *humbles* (alázatosakat – a *ford.*).

In summa: valamely faj hatalmának növekedését kevésbé garantálja szerencsés gyermekeinek, erős egyedeinek túlsúlya, hanem inkább középszerű és alacsonyrendű egyedeinek túlsúlya... Ez utóbbiak nagyon termékenyek és kitarítóak, az előbbinél fönnáll a gyors kipusztulás, létszámcsökkenés veszélye.

686

Az eddigi ember – mintegy az ember jövőjének embriója; – minden erre utaló erő benne munkál: és mivel ezek hatalmas erők, a mai individuum, minél inkább meghatározó a jövő szempontjából, annál inkább szenved. Ez a szenvedés legmélyebb felfogása: az alakító erők összeütköznek. – Az individuum elszigetelődése ne tévesszen meg senkit – valójában folytatódik a többi egyeden belül. A leghatalmasabb ösztönzőerő [tüske] a legtávolabbi cél folyamatában, hogy az egyén egyedül érzi magát: boldogságának keresése az az eszköz, amely másrészt összetartja és mérsékli az alakító erőket, nehogy elpusztítsák önmagukat.

687

A fölöslegesen sok erő a szellemiségben, amely új célokat tűz maga elé; *de egyáltalán nem csak a parancsolásban és az értéktelenebb világ vezetésében vagy az organizmus, az „individuum” fönntartásában.*

Mi többek vagyunk az individuumnál: mi az egész láncolat vagyunk még, a láncolat minden jövőinek feladataival.

688

A pszichológia egységkonceptiója. – Megszoktuk, hogy a formák lenyűgöző bőségének kialakítását összeegyeztessük azzal, hogy egy Egységből származnak.

(Elméletem az lenne: –], hogy a *batalom akarása* primitív *indulat* forma, minden egyéb *indulat* csak ebből formálódik: helyesen: affektus

Hogy jelentős megvilágosodás, ha az egyéni „boldogság” helyére, amelyre általában minden élő törekszik, a *batalmat* tesszük: „hatalomra tör, minél nagyobb hatalomra” – a gyönyör csak az elért hatalom érzésének szimptomája, egyfajta különbségstudat –

– nem gyönyörre törekszik, hanem a gyönyör bekövetkezik, fellép, mihelyt a lény eléri, amire törekszik; a gyönyör kísért csupán, nem mozgat...

Hogy minden hajtóerő tulajdonképpen hatalom-akarás, hogy ezenkívül nincs fizikai, dinamikus vagy pszichikai erő...

– tudományunkban, ahol az ok és okozat fogalmát egyenletviszonnyá redukáltuk, azzal a becsvágygal, hogy bebizonyítsuk, mindkét oldalon ugyanaz az erőkvantum található, hiányzik a hajtóerő: csak az eredményeket tekintjük, egyenlőnek véve őket abban, hogy mekkora erőmennyiséget tartalmaznak...

csupán tapasztalati kérdés, hogy a változás nem szűnik meg: alapján véve a legcsekélyebb okunk sincs úgy érteni, hogy valamely változást egy másiknak kellene követnie. Ellenkezőleg: egy bekövetkezett, elért állapotnak magának kellene fenntartania önmagát, ha nem lenne benne az a képesség, hogy egyáltalán ne akarja fenntartani magát. Spinoza „önfenntartásról” szóló tételének éppen a változásnak kellene megálljt parancsolnia: ám a tétel hamis, az ellentéte igaz. Éppen minden élőnek lehet a legvilágosabban kimutatni, mi mindent elkövet, hogy ne [csak] fönntartsa magát, hanem hogy még több legyen...

689

[A „batalom akarása” és az okság.] – Pszichológiailag átgondolva: ahogy hatalomérzésünk „ok, eredet” fogalma az úgynevezett akarattól származik – „hatás, ok” fogalmunk pedig attól a babonától, hogy a hatalom érzése maga a hatalom, amely mozgat...

Egy állapotot, amely egy történést követ, és már a történést okozata, ennek „elégséges okaként” vetítünk ki; – hatalomérzetünk feszült viszonya: a gyönyör mint a hatalom érzése: a legyőzött ellenállásé – ezek illúziók? –

Helyezzük vissza az „ok, eredet” fogalmát a számunkra egyetlen ismert szférába, ahonnan vettük: így el sem tudunk elképzelni változást, amelynél a hatalom akarása nincs jelen. Képtelenek vagyunk változást levezetni, ha nem az egyik hatalom nyer teret egy másik hatalom felett.

Egyfajta „akarat” a „hatalom akarása”, vagy azonos az „akarat” fogalmával?

Olyasmit jelent, mint a vágyakozni? vagy a parancsolni? ez az az „Akarat”, amiről Schopenhauer azt gondolja, hogy „a dolgok magánvalósága”?

Tételem az: hogy az eddigi pszichológia „akarat”-a igazolatlan általánosítás, hogy ilyen akarat egyáltalán nincs, hogy helyett, hogy egy bizonyos akaratot sok formában alakítottak volna ki, eltörölték az akarat karakterét, mégpedig azzal, hogy a tartalmat, a „Hová?”-t levezették belőle; – ez a legnagyobb fokban Schopenhauernél fordul elő: amit „akaratnak” nevez, üres szó csupán. Még kevésbé az „élet akarásáról” van szó: mert az élet csupán a hatalom akarásának egyedi esete – teljesen önkényes a megállapítás, hogy minden abba az irányba törekszik, hogy átlépjen a „hatalom akarásának” ebbe a formájába.

Ha a lét legbelsőbb lényege a hatalom akarása, ha minden hatalmi növekedés öröm, és bánat minden olyan érzés, hogy az ember nem tud ellenállni és úrrá lenni: akkor az örömet és bánatot nem tételezhetnénk kardinális tényállásnak? Lehetséges-e akarat az Igen és a Nem e két oszcillációja nélkül? De ki érez örömet?... De ki akar hatalmat?... Abszurd kérdés: ha a lényeg maga a hatalom akarása, következésképpen az öröm- és bánat-ézés. Ennek ellenére: ellentétek-re, akadályokra szükség van, tehát – viszonylag – átfogó egységekre...

A kudarc és végzettség mértéke növekszik azzal az ellenállással, amelyen az erő úrrá akar lenni: és amennyiben minden erő csak az ellenállás révén fejezheti ki önmagát, minden cselekvésben van bizonyos adag bánat, kellemetlen élmény. Ám e kellemetlenség az élet ösztönzője és megerősíti a *hatalom akarását!*

Ha az *öröm* és a *bánat* a hatalom érzésére vonatkozik, akkor az életnek a hatalom növekedését kellene jelentenie, ekképp a „több” különbsége jutna a tudatba... Ha a hatalom szinten van tartva, akkor az örömet csak a szintcsökkenésekhez mérik, tehát bánat-állapotokhoz – nem pedig az öröm állapotaihoz... A több akarása az öröm lényege: hogy a hatalom növekedjen, hogy a különbség tudatos-sá válik...

Bizonyos ponttól kezdődően, a dekadencia állapotától kezdve a fordított különbség, a csökkenés jut a tudatba: a megelőző erős pillanatok emléke elnyomja a pillanatnyi örömezzést – az összehasonlítás ezúttal csökkenti az örömet...

hátra) logikailag közömbösnek tételezem, akkor téveszttem össze e pillanatban a fejét a farkával: amit szívesen átengedek önnek, kedves Dühning úr!...

4. E gondolatra a régi gondolkodóknál bukkantam: minden esetben egyéb hátsó gondolatok határozták meg (többnyire teológiaiak, a *creator spiritus* dicsőségére). Ha a világ megdermedhetne, kiszikkadhatna, elpusztulhatna, semmivé válhatna vagy egyensúlyi állapotot érhetne el, vagy ha egyáltalán célja lehetne, amely tartamot, változatlanyságot, az Egyszer-S-Mindenkorra fogalmát tartalmazná (röviden, metafizikailag szólva: ha a levés a létbe vagy a semmibe torkollhatna), akkor következne be ez az állapot. De nem következett be: amiből az következik... Ez az egyetlen kezünkben tartott bizonyosság, amelyet korrektívnek tekinthetünk a nagyszámú, önmagában lehetséges világhipotézissel szemben. Ha például a mechanizmus valamely végállapot következtetésétől eltér, amelyet Thomson vont le belőle, akkor ezzel a mechanizmus meg van cáfolva.

5. Ha a világot szabad elgondolni meghatározott erőmennyiségként és meghatározott számú erőközpontként – és minden egyéb elképzelés meghatározatlan, tehát használhatatlan marad –, akkor ebből következik, hogy a világnak, léte nagy kockajátékában, véges (megszámolható) számú kombinációt kellene beteljesítenie, végigjátszania. Végtelen idő alatt valamikor minden lehetséges kombinációt beteljesítene egyszer; sőt: végtelen sokszor teljesítené be. És akkor minden „kombináció” és a következő „visszatérése” között minden egyéb lehetséges kombinációnak be kellene következnie; és ezen kombinációk mindegyike ugyanabban a sorrendben határozza meg a kombinációk egymás után következését, eképp nyerne bizonyítást az abszolút azonos sorozatok körforgása: a világ mint körforgás, amely önmagát végtelenül sokszor megismételte és játszmáját in infinitum játssza. – E felfogás nem minden további nélkül mechanisztikus, mert ha az lenne, akkor nem idézné elő azonos esetek végtelen sok visszatérését, hanem valamely végállapotot. Mivel a világ ezt nem teljesítette be, nem érte el, a mechanizmus számunkra nem lehet egyéb, mint tökéletlen és csupán ideiglenes hipotézis.

1067

És tudjátok-e, mi nekem a „világ”? Megmutassam nektek az én tükrömben? Ez a világ hatalmas erő, kezdet és vég nélkül, óriási, rendíthetetlen erőmennyiség, amely sohasem lesz kisebb, se nagyobb, nem fogy el, csupán csak változik, egész-ként változatlanul nagy, kiadások és veszteségek nélküli háztartás, ám bevétele, nyeresége sincs, a „Semmi” határolja, nem az elúszó, eltékozolt, végtelenül partatlanná tágított semmi, hanem meghatározott erő, meghatározott térben és nem valamiképpen „üres” térben, inkább mindenütt jelen való erőterben, amely egy s ugyanakkor sok erő és erőhullám játéka, emitt felhalmozódik, amott kisimul, erők viharzó, örvénylő tengere, csillapul, majd megárad, mindörökre, beláthatatlanul sok év, míg ismétlődik, alakjában apály s dagály váltakozik, a legegyszerűbb formákból a legbonyolultabbakat hozva létre, a legcsöndesebb, legridegebb, leg-

dermedtebb elemeiből csapva át a legparázslóbbba, legvadabba, az önmagának legádázabbul ellentmondóba, majd a bőségből újfent visszatérve az egyszerűségbe, az ellentmondások játékából vissza az összhang öröméhez, igent mondvá önmagára pályájának és éveinek azonosságában, önmagát áldva örök visszatérés-ként, levésként, amely soha ki nem elégül, csömör vagy fáradtság soha nem vesz erőt rajta –: ez az önmagát örökké megalkotó majd leromboló világ az én dionüszoszi világom, e kettős kéjjel teli titok-világ, az én jón-rosszon túli világom, cél nélkül, ha ugyan a cél nem éppen e körforgás boldogságában rejlik, akarat nélkül, ha ugyan ez a gyűrű önmagában nem jóakarat – hát kívánjátok-e, hogy nevet adjak e világnak? Megoldást valamennyi rejtélyére? Reátok is egy fénysugarat, ti rejtőzködve élők, erősek, rettenthetetlenek, az éjfél gyermekei? Ez a világ a hatalom akarása – semmi egyéb! És ti magatok is e hatalom akarása vagytok – és semmi egyéb!